

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 25 februari 1930 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning angående ändrad ordning för prövningen av vissa ärenden om understöd åt efterlevande efter i statens tjänst anställda personer jämte en i ämnet väckt motion.

Under elfte huvudtiteln av den till innevarande års riksdag avlätna statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t, med stöd av vad chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1930 anført i fråga om ändrad ordning för prövningen av vissa ärenden om understöd åt efterlevande efter i statens tjänst anställda personer, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer, till ett sammanlagt belopp av högst 30,000 kronor om året besluta om understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst att utgå å allmänna indragningsstaten eller beträffande understöd åt efterlevande efter personer, anställda vid de affärsdrivande verken, av de medel, av vilka verkets omkostnader bestridas.

Såsom i ärendet erinrats, var vid 1928 års riksdag frågan om grunderna för förevarande slag av familjepensionering i visst avseende föremål för uppmärksamhet. Ett icke obetydligt antal av de till denna riksdag inkomna framställningarna om familjepensioner avsågo änkor efter befattningshavare, som avlidit jämförelsevis långt tillbaka i tiden. Med hänsyn härtill ansåg sig *bankoutskottet* böra upptaga till prövning spörsmålet om de rimliga gränser, som borde uppdragas för familjepensionering av ifrågavarande slag. Utskottet anförde härom (utlåtande nr 32, punkten 1):

»Sagda spörsmål har, utskottet veterligt, icke varit föremål för närmare prövning från riksdagens sida. Visserligen har riksdagen tidigare beviljat pensioner åt änkor, vilkas män avlidit för ganska lång tid sedan, men då det endast gällt några enstaka föll, kunna dessa icke anses vara prejudicerande för en mera omfattande pensionering av efterlevande till befattningshavare, vilka avlidit redan för lång tid sedan.

Grunden för beviljande av änkepension är mannens statstjänst. Ju längre tid som förflutit, sedan mannen avlidit, desto mera har det samband mellan mannens statstjänst och änkans levnadsförhållanden, som är

*1928 års
riksdag.*

förutsättning för änkepensionen, upphört att existera. Det synes sålunda ur principiell synpunkt kunna sättas i fråga, om änkepension bör beviljas, där en avsevärd tid förflutit efter mannens död.

Till dessa mera principiella betänkligheter kommer den omständigheten, att ett bifall till nu föreliggande framställningar skulle medföra, att riksdagen nödgades gå in för en retroaktiv pensionering av betydande omfattning, avseende ett stort antal efterlevande till statstjänare inom olika förvaltningsområden, vilka avlidit under en avsevärd tidrymd tillbaka. Det synes utskottet kunna starkt ifrågasättas, om riksdagen bör påtaga sig en understödsverksamhet av denna omfattning, och i varje fall kan det icke vara lämpligt, att densamma grundar sig på av olika tillfällen förledda framställningar till riksdagen. Skulle staten anses böra bereda pensionsunderstöd åt behövande efterlevande till personer, som haft anställning i statens tjänst, oavsett vid vilken tidpunkt anställningen eller i anledning av densamma åtnjuten tjänstepension genom dödsfall upphört, så måste enligt utskottets mening denna angelägenhet ordnas genom fastställandet av generella grunder för understödet och prövningen av de särskilda fallen överlämnas åt någon därtill lämpad statsmyndighet. Under nuvarande förhållanden bör riksdagens verksamhet med beredande av pensionsunderstöd av detta slag begränsas till i tiden mera näraliggande fall, vilket även är i full överensstämmelse med de principer, som hittills kommit till uttryck i riksdagens handläggning av frågor rörande tjänstepensioner. En obegränsat retroaktiv understödsverksamhet på här ifrågasatt område skulle för övrigt, såsom framgår av åtskilliga efterföljande punkter i detta utlåtande, i många fall endast medföra, att redan utgående kommunala understöd komme att avlösas av statsunderstöd.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, och i syfte att riksdagens här ifrågasatt verksamhet må hållas inom överskådliga gränser, har utskottet ansett sig böra inskränka sig till att tillstyrka pensionsunderstöd i sådana fall, som ligga inom de sistförflutna tio åren och där i övrigt billighetsskäl föreligga.»

På grund av det anförda avstyrkte utskottet bifall till vissa av Kungl. Maj:t eller enskilda motionärer framlagda förslag om understöd. Vid utskottets utlåtande voro fogade reservationer av fem ledamöter, vilka förklarade sig icke kunna biträda den principiella uppfattning, som uttalats av utskotts majoriteten.

Den av utskottet sålunda väckta frågan föranledde ingående debatter i båda kamrarna, vilka vid votering stannade i olika beslut. Den av riksdagen till Kungl. Maj:t avlåtna skrivelsen i ämnet, nr 354, kom vid denna utgång icke att innehålla något yttrande i den av utskottet berörda principfrågan. Beträffande flertalet av de särskilda pensioneringsfallen biföll riksdagen emellertid utskottets avslagshemställan.

Av Kungl.
Maj:t den 6
september
1928 anbe-
falld utred-
ning.

Frågan upptogs sedermera av dåvarande chefen för finansdepartementet i ett yttrande till statsrådsprotokollet den 6 september 1928. I enlighet med departementchefens hemställan anbefalldes Kungl. Maj:t statskontoret att i anslutning till vissa av departementschefen angivna synpunkter verkställa utredning och inkomma med förslag rörande riktlinjer för beviljande av

understöd åt efterlevande efter sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka ej åtnjöte familjepensionsrätt.

Den av statskontoret verkställda utredningen framlades av ämbetsverket i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 november 1928. Statskontoret betonade härvid till en början, att det här gällde — icke att avpassa en förmån, vartill vederbörande ägde rätt — utan att undersöka, huruvida och i vilken mån staten såsom den arbetsgivare, hos vilken den avlidne varit anställd, kunde anses böra av *billighetsskäl* sörja för dennes efterlämnade änka. Efter att hava erinrat om de grunder, som av riksdagen dittills följts vid prövningen av understödsfrågor och som av riksdagen angivits bland annat i dess skrivelse nr 149 år 1926, anförde statskontoret vidare bland annat:

Det kunde ju icke förnekas, att dessa grunder vore ganska lösliga; de lämnade icke någon bestämd ledning för ett objektivt bedömande, huruvida omständigheterna i det särskilda fallet kunde anses vara sådana, att pension borde beredas. Men å andra sidan finge icke förbises, att förhållandena vore så skiftande att, när det gällde ett bedömande ur billighetssynpunkt, fixerandet av vissa förutsättningar och villkor otvivelaktigt kunde leda till mindre tillfredsställande resultat. Man skulle visserligen kunna tänka sig att från pensionering utesluta änkor efter mera lösligt anställda statstjänare såsom exempelvis byggnadsarbetare vid statens järnvägsbyggnader och fästningsbyggnader; och änkepensionering i sådana fall hade ytterst sällan förekommit. Men billigheten syntes bjuda att, där exempelvis en sådan anställningshavare efter långvarigt arbete i statens tjänst avlede i sjukdom, som han ådragit sig direkt genom arbetet, staten icke undandrog sig att hjälpa hans änka, om ömmande omständigheter förelåge. Man skulle också kunna uppställa fordran på visst bestämt antal tjänstår för mannen såsom förutsättning för pension åt änkan; och då i regel fordrades minst 20 års tjänst för att pension skulle tilldelas befattningshavaren själv, skulle man vid första påseendet tycka, att för änkepensionen enahanda förutsättning borde gälla; men även här mötte vid närmare eftertanke betänkligheter mot en fixering. Även härvidlag måste nog hänsyn tagas till den fastare eller lösligare anställning, som den avlidne mannen innehaft; hade han varit innehavare av en extra ordinarie befattning i ett statens ämbetsverk, syntes en jämförelsevis kort anställningstid böra medföra pension av statsmedel åt hans änka — om eljest ömmande omständigheter förelåge — exempelvis i det fall, att till följd av pågående utredning om ändrad organisation hans utnämning till ordinarie befattningshavare uppskjutits och han därigenom icke blivit i tillfälle att genom inträde i vederbörande änke- och pupillkassa sörja för sina efterlevande. Vad däremot beträffade änkan efter en person, som i statens tjänst haft allenast en mera löslig, kanske av arbete hos annan arbetsgivare avbruten anställning, syntes det få anses befogat att fordra en jämförelsevis längre sammanlagd anställningstid i statstjänst.

Slutligen skulle man kunna tänka sig att för bedömande av pensioneringsfrågorna få någon fastare grund åtminstone i det avseendet att, om behållningen i boet efter den avlidne mannen överstege visst belopp, pensionering av hans änka icke skulle ifrågakomma. Att såsom förutsättning för pensionering uppställa avsaknad av behållning i boet syntes icke vara riktigt; någon mindre behållning i ett bo, bestående av vanliga lösören, borde givetvis i och för sig icke utgöra hinder för pensionering av änkan. Att här

Statskontorets
skrivelse den
12 november
1928.

sätta en viss gräns vore synnerligen vanskligt; den gränsen måste alltid i någon mån bliva beroende av den avlidnes ställning och levnadsförhållanden. Även härvidlag vore det svårt att fixera pensioneringsgrunderna i vidare mån än att, där vad av behållningen i mannens dödsbo, som tillföлле änkan, kunde beräknas avkasta ett årsbelopp, som motsvarade eller översköte vad som skulle vid fullständig medellöshet ifrågakomma såsom änkepension, någon pensionering icke borde förekomma. Men detta vore icke något nytt; det hade givetvis uppmärksammats vid prövning av frågan, om behov av understöd förefunnits.

Såsom av det föregående framginge, ställde sig statskontoret synnerligen tveksamt till frågan om lämpligheten att närmare fixera de grunder, som skulle följas vid ifrågavarande pensioneringsverksamhet. Detta gällde särskilt de vanliga fallen, där frågan om änkepension väcktes såsom en omedelbar följd av mannens död. I viss mån annorlunda ställde sig saken enligt ämbetsverkets uppfattning, när frågan om änkepension skulle prövas vid ett senare tillfälle och kanske först sedan lång tid förflutit efter mannens frånfälle. Den tankegång, som kommit till uttryck i bankoutskottets förenämnda betänkande, kunde statskontoret i det väsentliga biträda, ehuru det enligt ämbetsverkets mening kunde ifrågasättas, huruvida den av utskottet föreslagna tidsbegränsningen kunde under alla förhållanden upprätthållas och sålunda vore lämplig såsom uttryckligt villkor. Snarare borde man utgå från att i regel änkepensionering under ifrågavarande förhållanden icke borde förekomma. I alla händelser syntes i sådana fall en undersökning böra äga rum till utrönande av den efterlämnade familjens ställning vid mannens frånfälle, änkans levnadsförhållanden därefter och orsakerna till hennes senare framträdande behov av understöd. Särskilt syntes det statskontoret böra vara uteslutet att, om änkan omhändertagits av vederbörande kommun genom intagning å vård- eller ålderdomshem eller eljest av kommunen bekommit underhåll, pension av statsmedel skulle beviljas; en sådan åtgärd skulle ju icke innebära annat än att understödsverksamheten i sådant fall överflyttades från kommunen på staten. Den omständigheten däremot, att änkan kommit i åtnjutande av underhåll enligt pensionsförsäkringslagen, syntes icke böra i och för sig utesluta henne från att komma i åtanke till erhållande av änkepension.

Att, såsom bankoutskottet tänkt sig, vägra pension i alla fall, där tio år eller mer förflutit efter mannens död, syntes dock knappast tillrädligt. Om exempelvis mannen efterlämnade en 53-årig änka och hon vore i stånd att med arbete försörja sig, föreläge ju icke anledning att omedelbart bereda pension; men när hon efter 12 å 15 år närmade sig 70 års ålder, vore krafterna slut och behov av understöd framträdde. Enligt statskontorets mening vore det icke förenligt med billighet att då vägra henne pension, därför att hon under längre tid än tio år efter mannens död kunnat med arbete försörja sig och alltså dittills kunnat reda sig utan understöd. Statskontoret hölle före, att även i sådant fall, varom här vore fråga, det vore synnerligen vanskligt att på förhand binda sig vid viss fixering av förutsättningarna för pensionering; men, därest överhuvudtaget någon sådan fixering kunde anses lämplig, syntes det vara att föredraga, att villkoret hänförde sig till änkans ålder vid mannens död, förslagsvis minst 50 år, samt längden av mannens anställning i statstjänst, förslagsvis 20 år, varvid tillika borde gälla, att änkepensionering icke ifrågakomme under andra förhållanden än att mannen vid sin död varit i statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjutit pension.

Vad statskontoret anfört sammanfattade ämbetsverket sålunda, att statskontoret för sin del icke trodde på möjligheten av att — utan åsidosättande av billighetskraven — bestämma några fastare grunder för ifrågavarande understödsverksamhet, i all synnerhet vad beträffade de regelmässigt förekommande fallen, där fråga om pensionering av änkan väcktes såsom en omedelbar följd av mannens död; men att beträffande andra fall än nyss nämnts kunde ifrågasättas, att *såsom regel* finge gälla, att änkepensionering icke skulle förekomma annat än då mannen tjänat staten minst 20 år ävensom vid dödsfallet kvarstått i statstjänst eller för sådan tjänst åtnjutit pension samt änkan vid mannens död uppnått en levnadsålder av minst 50 år. Emellertid kunde undantag även från denna regel finnas påkallade av särskilda ömmande omständigheter.

I anslutning till bankoutskottets uttalande, att, om ifrågavarande understödsverksamhet utvidgades och kunde ordnas genom fastställande av generella grunder, prövningen av de särskilda fallen borde överlämnas åt någon därtill lämpad statsmyndighet, yttrade statskontoret vidare bland annat följande:

Även om några generella grunder för den hittills av riksdagen utövade understödsverksamheten beträffande änkor och barn icke lämpligen syntes kunna fastställas, skulle det väl dock kunna ifrågasättas, att denna verksamhet, som i förhållande till sin ringa vikt vållade riksdagen ett icke obetydligt besvär, kunde av riksdagen överlämnas att av Kungl. Maj:t utövas inom vissa av riksdagen bestämda gränser. Begränsningen syntes uteslutande böra ligga däri, att för ett budgetår icke finge beviljas nya pensioner utöver visst belopp samt att under budgetåret utgående pensioner av detta slag icke finge överstiga visst belopp. Under vart av de senare åren hade riksdagen beviljat pensioner till sammanlagt belopp av omkring 25,000 kronor, och pensionernas sammanlagda årsbelopp vid sistförflutna budgetårets utgång hade utgjort i runt tal 210,000 kronor. En ganska hastig avgång bland pensionärerna ägde rum. Om nu 1929 års riksdag också beviljade pensioner av ifrågavarande slag till sammanlagt årsbelopp av omkring 25,000 kronor, vore det antagligt, att pensionernas sammanlagda årsbelopp den 30 juni 1929 komme att utgöra omkring 230,000 kronor. Vid sådana förhållanden skulle 1929 års riksdag kunna för budgetåret 1929/1930 för ifrågavarande ändamål ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 25,000 kronor av anslaget till allmänna indragningsstaten, med föreskrift tillika, att årsbeloppen av gällande pensioner av ifrågavarande slag icke finge tillsammans överstiga 250,000 kronor. Ordnares det på detta sätt, syntes det vara lämpligt, att inkommande ansökningar om pension samlades för att ett par gånger om året i ett sammanhang upptagas till prövning och avgörande samt att alla sådana frågor bereddades i ett och samma departement av Kungl. Maj:ts kansli (finansdepartementet).

En och annan gång hade riksdagen beviljat änkepension att utgå av affärsdrivande verks medel; och då även i framtiden kunde i undantagsfall ifrågakomma anlitande av sådant verks medel för understöd åt änka eller barn efter vid verket anställd befattningshavare, syntes det, som om, därest förenämnda anordning eljest komme till genomförande, riksdagen borde bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl i en sådan fråga besluta på framställning av vederbörande affärsdrivande verk.

Utlåtanden
över statskon-
torets förslag.

Över statskontorets förslag avgåvos infordrade utlåtanden av arméförvaltningen, marinförvaltningen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och domänstyrelsen. Flertalet myndigheter förklarade sig icke hava erinran mot vad statskontoret anfört och föreslagit. Av utlåtandenas innehåll må här återgivas följande.

Telegrafstyrelsen hänvisade till att styrelsen i utlåtande den 9 juni 1928 angående familjepensionering för viss icke-ordinarie personal tillstyrkt en pensionering, som grundade sig på vederbörandes tjänsteförhållande, och icke på behovsprincipen. I avbidan på familjepensionsfrågans lösning syntes emellertid knappast annat än billighetsskäl och behovsprövning kunna vara normerande, och finge styrelsen följaktligen meddela, att vad statskontoret härutinnan framhållit icke givit anledning till erinran.

Järnvägsstyrelsen anförde bland annat följande:

I likhet med statskontoret ansåge järnvägsstyrelsen det vara synnerligen svårt att uppställa generella regler för de fall, då understöd måste anses påkallat.

Fråga vore för övrigt om sådana regler ens vore önskvärda. Erfarenheten visade nämligen, att, så snart en understödsverksamhet regelbundes — låt vara endast med avseende å minimiförutsättningarna — erhållande av understöd i allmänna medvetandet erhöle karaktär av en rätt, tillkommande dem, som fyllde de uppställda villkoren. Införandet av sådana regler måste därför leda till försvårande av den diskretionära prövning, som just i fall av här förevarande natur vore en förutsättning för ett rättvist avgörande.

Fördelen med införandet av regler för understödsbeviljandet skulle givetvis vara, att ärendena därigenom kunde avlyftas från riksdagen. Det borde emellertid erinras om att riksdagen alltjämt bleve nödsakad taga befattning med motioner om understöd. Sådana vore uppenbart också att förutse, särskilt i sådana fall, då de uppställda villkoren ej fyllts, men även då så skett men understöd ändock av en eller annan orsak vägrats. Hårtill komme, att för närvarande stode på dagordningen *dels* frågan om familjepensionering för icke-ordinarie personal, *dels ock* frågan om förbättrande av de s. k. folkpensionerna. Det måste därför antagas, att behovet av understöd åt efterlevande efter statens befattningshavare inom kort komme att minskas för att sedan så småningom upphöra.

Därest emellertid regler för understödsverksamheten på förevarande område ansåges böra komma till stånd, syntes styrelsen, att de i huvudsak borde innebära följande:

Mannen, respektive fadern, borde vid dödsfallet hava varit i statstjänst eller åtnjutit statspension. Därest han ej avlidit på grund av olycksfall i tjänsten, borde han kunna räkna minst 20 aktiva tjänstår i statstjänst. Änka borde vid tiden för pensions beviljande hava uppnått minst 50 års ålder med undantag för fall, då vederbörande på grund av sjukdom vore oförmögen att försörja sig. Medellöshet skulle föreligga. Vid bedömande härav skulle hänsyn tagas, förutom till bouppteckningen efter den avlidne, till folkpension, eventuella livräntor enligt olycksfallslagen, påräkneliga bidrag från närstående och dylikt. Vidare borde änkan vara oförmögen att genom arbete försörja sig.

Att, såsom statskontoret föreslagit, göra änkas möjlighet till understöd beroende av hennes ålder vid mannens död syntes styrelsen knappast befogat. Det syntes räcka med viss ålder vid pensionens beviljande. Ville

man emellertid — såsom statskontorets avsikt syntes vara — kräva en viss rimlig åldersrelation mellan mannen och hustrun, syntes det styrelsen vara lämpligare att föreskriva som villkor för understöd, att hustrun ej vore mer än — exempelvis — 15 år yngre än mannen. Ett sådant stadgande syntes ej kunna verka obilligt, vilket däremot lätt kunde i viss mån bli fallet med det av statskontoret föreslagna.

Av statskontorets utlåtande framginge ej klart, vilka kategorier anställningshavare statskontoret ansåge böra för sina efterlevande ifrågakomma till understöd. Enligt styrelsens mening borde understöden begränsas till sådana fall, då familjefadern *dels* haft en till sin natur stadigvarande anställning, *dels* ock på grund av i anställningsförhållandena liggande orsaker varit förhindrad bereda sina efterlevande försörjning. Sålunda syntes byggnadsarbetare vid statens järnvägsbyggnader på grund av sin lösa anställningsform icke böra medtagas. Styrelsen hade också i förekommande fall avstyrkt framställningar om pension åt änkor efter dylika anställningshavare; och hade sådan förmån ej heller dittills beviljats. — Å andra sidan borde, ansåge styrelsen, ej heller tjänstemännen vid statens järnvägsbyggnader inbegripas. De åtnjöte nämligen i form av högre avlöning än motsvarande tjänstemän vid statens järnvägar ersättning för att de ej ägde medlemskap i statens järnvägars änke- och pupillkassa och vore därför i tillfälle att exempelvis genom försäkring skydda sina efterlevande.

Ärendet anmäldes därefter inför Kungl. Maj:t den 4 januari 1929 av chefen för finansdepartementet i samband med behandling av anslagen under elfte huvudtiteln. Härvid anförde departementschefen bland annat följande: *Chefen för finansdepartementet den 4 januari 1929.*

Av den i ärendet förebragta utredningen framginge, hurusom stora svårigheter mötte att uppställa fastare regler för utdelande av understöd åt änkor och barn efter befattningshavare, vilka icke ägt eller kunnat förvärva familjepensionsrätt för sina efterlevande. Att så måste vara fallet låge ock i sakens natur, då det här icke gällde att avpassa en förmån, vartill vederbörande ägde rätt, utan att undersöka, huruvida och i vad mån staten i egenskap av den arbetsgivare, hos vilken den avlidne varit anställd, kunde anses böra av billighetsskäl sörja för de efterlevande. Även om den verkställda utredningen gäve ytterligare belysning åt frågan, hänvisade den allt fortfarande till en prövning från fall till fall.

Statskontorets förslag att fixera Kungl. Maj:ts rätt att utdela understöd av ifrågavarande slag, å ena sidan, till högst visst belopp per år för nya understöd och, å andra sidan, inom ramen för viss maximsiffra för samtliga under samma år utelöpande pensioner syntes departementschefen vara ägnat att häva de betänkligheter, som eljest skulle kunna hysas mot den ifrågasatta ordningen. En förutsättning för dess genomförande syntes vidare böra vara, att samtliga frågor av detta slag, för vinnande av en enhetlig behandling, centraliserades till ett statsdepartement, finansdepartementet, och att, för erhållande av full överblick och rättvis avvägning av föreliggande ansökningar, prövningen regelmässigt skedde allenast en gång om året och då lämpligen i slutet av varje budgetår, varvid understöden icke borde få åtnjutas från tidigare dag än det nya budgetårets ingång.

Därest frågan ordnades på detta sätt, och då under alla omständigheter det hittillsvarande förfaringssättet för understöds utdelande syntes böra tillämpas för de fall, som under budgetåret 1928/1929 kunde ifrågakomma till beviljande, saknades uppenbarligen anledning att underställa 1929 års

riksdag spörsmålet om ett bemyndigande för Kungl. Maj:t av den innebörd, som statskontoret ifrågasatt. Departementschefen hade så mycket hellre stannat vid denna ståndpunkt, som frågan på åtskilliga punkter syntes departementschefen påkalla kompletterande utredning, innan slutlig ställning till densamma kunde tagas.

1929 års
riksdag.

I enlighet med förslag av bankoutskottet anförde riksdagen i skrivelse den 28 maj 1929, nr 217, i förevarande fråga bland annat följande:

Även riksdagen hade funnit det vara förenat med stora svårigheter att uppställa generella regler för ifrågavarande understödsverksamhet, vilken grundade sig på en skälighetsprövning och vid vilken alltså hänsyn måste tagas till förhållandena i varje särskilt fall. Så länge någon ordnad, på avgifter baserad familjepensionering för icke-ordinarie anställningshavare i statens tjänst ännu ej ävägabragts, syntes emellertid denna av billighetsskäl påkallade understödsverksamhet böra fortgå, och man torde alltså tills vidare vara hänvisad att fortfarande därvid tillämpa en diskretionär prövning av omständigheterna i de särskilda fallen. Detta hindrade likväl icke, att vissa begränsande normer — vilka dock endast i stora drag läte sig fixeras — kunde och borde tillämpas, liksom ock sådana normer hittills iakttagits vid ifrågavarande verksamhet. Det syntes emellertid böra betonas, att berörda begränsningar borde avvägas främst ur synpunkten av de förpliktelser, vilka staten såsom arbetsgivare kunde anses skäligen böra ikläda sig, och vid prövningen av understödsfrågorna borde alltså icke åt behovssynpunkterna såsom sådana givas utslagsgivande verkan. Iakttoges ej en dylik begränsning, överflyttades understödsverksamheten lätt på områden, för vilka samhällets allmänna vårdorgan vore avsedda och där alltså en hjälp från det allmännas sida borde lämnas i annan form än genom statspension.

Även om riksdagen alltså ansåge enhetliga grunder för statens ifrågavarande understödsverksamhet svårigen kunna fastställas, delade riksdagen statskontorets och departementschefens uppfattning om lämpligheten av att genomföra en anordning, varigenom prövningen av understödsärendena uppdroges åt Kungl. Maj:t att utövas inom vissa av riksdagen angivna gränser. Riksdagen förutsatte, att härvid endast avsåges understöd till efterlevande efter personal i arbetarställning eller med sådan personal i förevarande hänseende närmast jämförliga anställningshavare, d. v. s. sådana understöd, som under senare år plägat utgå till änkor med normalbelopp av 384 kronor årligen eller, i vissa särskilda fall, obetydligt högre belopp, vanligen 444 kronor för år. I de mera sällsynta fall, där större understödsbelopp kunde ifrågasättas, syntes riksdagens medverkan alltjämt böra påkallas.

På sätt av utredningen framginge, hade något förslag icke framlagts beträffande det bemyndigande för Kungl. Maj:t, som skulle erfordras för genomförande av den nyss omförmälda anordningen. Vid sådant förhållande och då departementschefen ansett ytterligare utredning i ämnet vara erforderlig före framläggandet av sådant förslag, saknade riksdagen anledning att för det dåvarande ingå på behandling av frågan om de gränser, vilka det i samband med ett dylikt bemyndigande kunde finnas lämpligt att uppdraga. De synpunkter, som av statskontoret och järnvägsstyrelsen i ärendet anförts, syntes emellertid åtminstone delvis kunna tjäna till vägledning vid den prövning, som, därest den tilltänkta anordningen genomfördes, skulle komma att verkställas av Kungl. Maj:t.

I anslutning till det anförda uttalade riksdagen sin förväntan, att efter de ytterligare överväganden i ämnet, vilka kunde anses erforderliga, för 1930 års riksdag framlades förslag rörande en omläggning i angiven riktning.

I anledning av vad sålunda förekommit har inom finansdepartementet upprättats en promemoria med förslag i ämnet. Efter en redogörelse för de gjorda uttalandena rörande en omläggning av understödsfrågornas behandling har i promemorian anförts följande:

»Då det gäller att, i enlighet med vad sålunda blivit föreslagit, genomföra en ändrad ordning för ifrågasvarande ärendens handläggning, torde i första hand böra till övervägande upptagas frågan, i vilka fall avgörandet av hithörande ärenden bör överlämnas till Kungl. Maj:t.

I fråga om *omfattningen av den befogenhet*, som i förevarande hänseende bör tillkomma Kungl. Maj:t, har riksdagen uppdragit en bestämd gräns genom sitt år 1929 gjorda uttalande, att omläggningen bör avse endast understöd till efterlevande efter personal i arbetarställning eller med sådan personal i förevarande hänseende närmast jämförliga anställningshavare, d. v. s. sådana understöd, som under senare år pläгат utgå till änkor med normalbelopp av 384 kronor årligen eller, i vissa särskilda fall, obetydligt högre belopp, vanligen 444 kronor för år. Kungl. Maj:ts befogenhet skulle alltså begränsas till ett änkepensionsbelopp av i regel högst 384 kronor eller i undantagsfall högst 444 kronor. Frågor om högre änkepensionsbelopp skulle alltjämt underställas riksdagens prövning.

Bland de understödsärenden, vilka med hänsyn till understödsbeloppens storlek skulle falla inom den av riksdagen sålunda uppdragna gränsen för Kungl. Maj:ts befogenhet, finnas emellertid *vissa grupper, som synas lämpligen böra i nu förevarande sammanhang avskiljas*.

Hit höra till en början frågor om understöd åt efterlevande efter *värnpliktiga*, vilka avlidit till följd av skada i tjänsten. Dylika frågor hava underställts riksdagen i vissa fall, då av en eller annan anledning rätt till ersättning enligt gällande militärsättningsförordning befunnits icke föreligga, men då billighetsskäl ansetts tala för, att något understöd i allt fall bereddes de efterlevande. Såväl i fråga om förutsättningarna för understödets beviljande som med avseende å grunderna för bestämmandet av understödsbeloppets storlek förete dessa ärenden väsentliga olikheter gentemot frågor om beredande av änkepension till följd av arbetsanställning i statens tjänst. De här avsedda understödsärendena synas därför icke böra medtagas vid den nu ifrågasatta omläggningen, utan riksdagens medverkan torde beträffande dem alltjämt böra påkallas.

I åtskilliga fall har riksdagen, såsom förut framhållits, beviljat årliga understöd åt *efterlevande efter ordinarie tjänstemän*, vilka av olika anledningar icke förvärvat familjepensionsrätt. I de flesta dylika fall har understödsbeloppet ställts i viss relation till storleken av den pension, som skulle hava utgått, därest befattningshavaren varit delägare i vederbörande pensionskassa. Exempelvis har beträffande efterlevande efter vissa tjänstemän vid statens järnvägar, vilka erhållit ordinarie anställning å sådan tidpunkt, att de icke haft skyldighet att ingå såsom delägare i statens järnvägars änke- och pupillkassa och vilka icke begagnat sig av den rättighet att vinna inträde i kassan, som förelegat, tillämpats den regeln, att det årliga understödet bestämts till en tredjedel av det belopp, vartill änkepensionen skulle uppgått, om mannen vid sin död varit delägare i kassan. Samma

Inom finansdepartementet upprättad promemoria i ämnet.

Överlämnande till Kungl. Maj:t av vissa understödsfrågors prövning.

regel har även följts i fråga om efterlevande efter befattningshavare, vilka inträtt i statens järnvägars tjänst i samband med övertagandet av enskilda järnvägar och vilka icke kunnat vinna delaktighet i statens järnvägars änke- och pupillkassa. Beträffande en grupp efterlevande, vilka i talrika fall kommit i åtnjutande av årliga understöd på grund av riksdagens särskilda beslut, nämligen änkor efter vaktkonstaplar m. fl. befattningshavare vid fängvården, hava emellertid understöden under de senaste åren oberoende av omständigheter, vilka för delägare i vederbörande änke- och pupillkassa kunnat påverka pensionsbeloppens storlek, bestämts till ett fixt belopp av 240 kronor eller efter den år 1926 verkställda omräkningen av änkepensionernas belopp 384 kronor. Med hänsyn till att särskilda grunder dock i regel pläga iakttagas i fråga om beredande av understöd åt efterlevande efter ordinarie tjänstemän, vilka av en eller annan anledning icke förvärvat familjepensionsrätt, synes det lämpligt att undantaga jämväl hithörande fall från den omläggning av understödsärendenas behandling, som nu bör komma till stånd. Ärenden rörande understöd åt efterlevande efter ordinarie tjänstemän skulle sålunda alltjämt underställas riksdagen, även om det ifrågasatta understödsbeloppet icke överstege 444 kronor för år.

Vad slutligen angår befattningshavare *anställda hos riksdagen eller riksdagens verk*, böra givetvis frågor om understöd åt efterlevande efter dylika befattningshavare icke överflyttas till Kungl. Maj:ts prövning.

Huvudparten av den personal, som efter dessa begränsningar skulle ifrågakomma att för sina efterlevande erhålla understöd genom det nu ifrågasatta förfarandet, utgöres av förmän och arbetare vid försvarsväsendet. Härtill skulle ansluta sig en mängd sinsemellan ganska olikartade grupper av befattningshavare inom skilda grenar av statsförvaltningen, vilka med hänsyn till sina löne- och anställningsförhållanden kunna i nu förevarande hänseende likställas med den ifrågavarande arbetarpersonalen. Hit höra bland andra förmän och arbetare vid mynt- och justeringsverket, vaktmästare vid folkskoleseminarier och allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter, vissa icke-ordinarie befattningshavare vid statens hospital och asyler, statens lantbruksinstitut och hingstdepåerna m. fl. ävensom viss personal med icke-ordinarie anställning vid de affärsdrivande verken. Att begränsa Kungl. Maj:ts befogenhet i fråga om understödens utdelande till att avse allenast vissa särskilt angivna grupper av anställningshavare torde knappast vara lämpligt, utan det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall avgöra, huruvida en viss grupp av befattningshavare bör ingå bland den kategori av statsanställda, vilkas efterlevande kunna komma i åtnjutande av understöd i den ordning, som här avses.

Då den understödsverksamhet det här gäller, utvecklats sig såsom ett slags ersättning för den familjepensionering, som ännu saknas för hithörande grupper av anställningshavare, bör densamma begränsas till sådana efterlevande, som vid en ordnad familjepensionering pläga komma i åtnjutande av pensionsrätt, alltså änkor och i äktenskapet födda barn.

Grunderna för
understöds
utgående.

Vad härefter angår de grunder för understödsfrågornas prövning, som skulle komma att av Kungl. Maj:t tillämpas, framgick av den i 1929 års statsverksproposition framlagda, här förut refererade utredningen med all tydlighet, vilka svårigheter det möter att närmare regelbinda den ifrågavarande pensioneringsverksamheten. I själva verket torde detta, såsom också under sagda utredning antyddes, ligga i sakens egen natur på grund

av denna pensionerings karaktär av en hjälpverksamhet, betingad av billighetsskäl. Riksdagen har också i sin förenämnda skrivelse nr 217 år 1929 förklarat sig anse, att enhetliga grunder för den ifrågavarande verksamheten svårligen kunna fastställas och att en diskretionär prövning av omständigheterna i de särskilda fallen fortfarande bör äga rum. Men å andra sidan betyder detta ingalunda, att icke vissa, åtminstone i stora drag bestämda normer böra följas vid Kungl. Maj:ts prövning av understödsärendena. Under riksdagens behandling av dessa frågor har utbildat sig en i åtskilliga avseenden ganska fast praxis, låt vara att denna kan behöva i vissa hänseenden kompletteras, och denna praxis torde böra läggas till grund vid ärendenas handläggning hos Kungl. Maj:t.

Det kan för övrigt ifrågasättas, huruvida icke huvudsyftet med den föreslagna omläggningen — att med hänsyn till det ej ringa besvär, som denna understödsverksamhet vållar riksdagen, i största möjliga utsträckning befria riksdagen från att taga befattning med densamma — skulle i viss mån äventyras, därest man bunde Kungl. Maj:t vid att i några väsentliga hänseenden vid sin prövning iakttaga strängare normer än riksdagen under de senaste åren följt vid dessa ärendens avgörande. För såvitt man nämligen ej kunde räkna med att riksdagen samtidigt vore beredd att ålägga sig en motsvarande åtstramning i den praxis med avseende på änkeunderstödens beviljande, som numera följes inom riksdagen, skulle sannolikt följden bliva den, att åtskilliga framställningar, som med hänsyn till de för Kungl. Maj:ts prövning gällande reglerna av Kungl. Maj:t lämnades utan bifall, komme att motionsvis underställas riksdagen. Härigenom skulle ju dylika understödsärenden, om också till minskat antal, alltjämt komma att belasta riksdagens arbete.

Såsom en första förutsättning för att understöd av statsmedel skall beviljas familjen efter en avliden statstjänare, tillhörande de kategorier, varom nu är fråga, har riksdagen ständigt upprätthållit den fordran, att *ömmande omständigheter* skola föreligga, d. v. s. att ett verkligt behov av understöd skall med större eller mindre styrka göra sig gällande. Härvid har i första hand krävts, att den efterlevande änkan skall vara medellös eller i avsaknad av tillräckliga medel för sitt uppehälle. Denna fordran har dock icke tillämpats så, att fullständig avsaknad av tillgångar uppställts såsom villkor för beviljande av understöd. Några tusen kronors behållning i boet efter den avlidne anställningshavaren har sålunda i åtskilliga fall av understöd förekommit. Ej så sällan har i behållningen ingått en mindre fastighet, varav familjen huvudsakligen haft fri bostad. Där kapitalbehållningen stigit till mera avsevärda belopp, har det inträffat, att understödsbeloppet med hänsyn härtill satts till lägre belopp än som eljest skolat utgå, under senare år vanligen till 324 kronor i stället för 384.

Statskontoret har i sitt förut återgivna utlåtande övervägt frågan om fixering av en viss gräns i sådant hänseende, att, om behållningen i boet överstege visst belopp, pensionering av änkan icke skulle ifrågakomma. Ämbetsverket har dock funnit det vanskligt att i detta avseende fixera pensioneringsgrunderna i vidare mån än att, där vad av behållningen i mannens dödsbo, som tillfaller änkan, kan beräknas avkasta ett årsbelopp, som motsvarar eller överskjuter vad som vid fullständig medellöshet skulle ifrågakomma såsom änkepension, någon pensionering icke bör förekomma. Vad statskontoret sålunda uttalat torde böra beaktas vid understödsärendenas prövning.

Även om änkan själv varit medellös, har pension ansetts icke böra utgå i sådana fall, då hon haft anhöriga i den ställning, att de kunnat och bort

draga försorg om henne. Där änkan haft vuxna barn, har emellertid dessas försörjningsplikt icke ansetts utesluta understöd från statens sida, för den händelse barnen själva befunnit sig i knappa ekonomiska omständigheter. Att uppdraga några mera bestämda gränser för de fall, då barnens försörjningsplikt gentemot modern bör utesluta understöd till denna, synes knappast vara möjligt eller lämpligt. Emellertid bör det betonas, att, där något eller några av barnen befinna sig i en god ekonomisk ställning, staten givetvis icke bör övertaga den skyldighet att sörja för moderns uppehälle, som åvilar barnen.

För understöds utgående har vidare enligt den av riksdagen tillämpade praxis krävts, att ankans arbetsförmåga skall vara på grund av ålder, sjukdom eller av annan anledning nedsatt. Har änkan icke uppnått högre ålder och varit fullt arbetsför, har understöd till henne ansetts icke böra ifrågakomma. Att närmare fixera villkoren för understöds utgående i nu berörda hänseenden, exempelvis genom föreskrivande av viss lägsta ålder för änkan eller viss grad av nedsättning i arbetsförmåga, synes knappast vara att förorda.

Emellertid torde det icke böra förekomma och lärer väl heller aldrig hava ifrågasatts, att staten skulle träda hjälpende emellan i alla de fall, då en befattningshavare i statens tjänst avlider och efterlämnar familj i bekymmersamma ekonomiska omständigheter. För att staten i dylika fall skall anse sig böra ingripa, bör den avlidne statstjänarens anställning hava varit av sådan varaktighet och beskaffenhet, att staten på grund av sin ställning som arbetsgivare finner sig icke böra undandraga sig att lämna de efterlevande hjälp. Ty det måste föreligga särskilda skäl, som göra, att statsverket i dessa fall påtager sig den omsorg, som eljest åvilar andra samhällets organ.

I sitt förut återgivna uttalande i frågan har 1929 års riksdag betonat, att de begränsningar, som borde föreskrivas för den nu förevarande understödsverksamheten, borde avvägas främst ur synpunkten av de förpliktelser, vilka staten såsom arbetsgivare kunde anses skäligen böra ikläda sig, och att vid prövningen av understödsfrågorna alltså icke åt behovssynpunkterna såsom sådana borde givas utslagsgivande verkan. Med detta uttalande lärer riksdagen icke få antagas hava avsett att frånga den ståndpunkt, riksdagen förut alltid upprätthållit i fråga om denna understödsverksamhet: att understöd bör utgå allenast, där ömmande omständigheter föreligga. En behovsprövning torde följaktligen, såsom i det föregående framhållits, alltjämt böra äga rum; ett motsatt förfarande skulle ju i själva verket innebära ett uppgivande av den grundsats, riksdagen vid flerfaldiga tillfällen hävdad, nämligen att statstjänarnas familjepensionering i stort sett bör bestridas genom deras egna avgifter och att den här ifrågavarande understödsverksamheten, även i den omfattning den numera erhållit, dock principiellt sett bör betraktas såsom ett undantag från den allmänna regeln. Däremot torde riksdagen med sitt nyss återgivna uttalande få anses hava avsett, att behovssynpunkterna å andra sidan icke uteslutande böra få göra sig gällande, utan att det avgörande för statens ingripande i ömmande fall bör vara, om befattningshavarens arbetsanställning i statens tjänst varit av sådan art, att staten såsom arbetsgivare icke skäligen kan lämna hans efterlämnade familj utan bistånd.

I främsta rummet kommer härvid givetvis i betraktande *anställningstidens längd*. Statskontoret har i sitt förenämnda utlåtande erinrat, att i allmänhet minst tjugå års tjänst fordras för att pension skall tilldelas befattnings-

havaren själv. I det stora flertalet av de fall, där riksdagen beviljat änkepensioner åt de kategorier av anställda, varom nu närmast är fråga, har också befattningshavarens anställningstid uppgått till och mycket ofta vida överstigit nyssnämnda tid. Emellertid saknas icke exempel på att änkepension beviljats av riksdagen trots att den avlidne mannens anställning i statstjänst understigit nämnda tid; någon gång har det hänt, att anställningen varit av jämförelsevis kort varaktighet. I dessa sistberörda fall har emellertid förhållandet varit, att anställningshavaren avlidit till följd av olycksfall i tjänsten eller på grund av sjukdom ådragen under arbetet, eller också hava eljest alldeles särskilda omständigheter förelegat, som gjort, att billigheten ansetts kräva, att understöd av statsmedel trots anställningshavarens korta tjänstetid bereddes de efterlevande. Jämväl på denna punkt har statskontoret ansett, att betänkligheter möta mot en närmare fixering av pensioneringsgrunderna. Det synes också knappast vara lämpligt att nu binda prövningen i förevarande hänseende vid ett visst minimiantal tjänstår eller på annat sätt. Men det torde vara av vikt, att man vid det fortsatta utformandet av praxis med en viss stränghet upprätthåller fordringarna i avseende å anställningens varaktighet, för såvitt icke befattningshavaren avlidit till följd av olycksfall eller sjukdom ådragen i tjänsten.

I sitt förut omnämnda utlåtande framhöll järnvägsstyrelsen, att understöden borde begränsas till sådana fall, då familjefadern dels haft en till sin natur *stadigvarande anställning*, dels ock på grund av i anställningsförhållandena liggande orsaker varit *förhindrad att bereda sina efterlevande försörjning*. Sålunda syntes byggnadsarbetare vid statens järnvägsbyggnader på grund av sin lösa anställningsform icke böra medtagas. Å andra sidan borde ej heller tjänstemännen vid statens järnvägsbyggnader inbegripas, då dessa i form av högre avlöning än motsvarande tjänstemän vid statens järnvägar åtnjöte ersättning för att de ej ägde medlemskap i statens järnvägars änke- och pupillkassa.

Vad järnvägsstyrelsen sålunda anfört synes böra vinna beaktande. Anställningen bör alltså hava varit av stadigvarande natur, och från understöd för sina efterlevande böra vara uteslutna sådana anställningshavare, för vilka genom högre löneförmåner särskild kompensation beretts för frånvaron av ordnad familjepensionering. I enlighet härmed böra i anslutning till järnvägsstyrelsens uttalande efterlevande till arbetare och tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader i allmänhet icke ifrågakomma till understöd. Detsamma bör gälla motsvarande kategorier av anställningshavare vid statens vattenfallsverks byggnadsarbeten. Härvid bör dock betonas, att även från dessa regler undantag kunna förekomma. Därest exempelvis en person, som vid sitt frånfalle sedan en jämförelsevis kort tid tillbaka var anställd såsom tjänsteman vid statens järnvägsbyggnader, tidigare under en lång följd av år tjänstgjort vid statens trafikerade järnvägar, synes det oriktigt att utesluta hans efterlevande från understöd allenast av den grund att han under de sista åren av sitt liv haft anställning vid järnvägsbyggnaderna; denna tjänstgöring har måhända icke varit så lång, att det rimligen kan förutsättas, att han under denna tid skulle hava kunnat medelst överskottet å sin lön sörja för sina efterlevandes framtida uppehälle.

I några fall, där med hänsyn till längden av befattningshavarens tjänstetid eller eljest föreliggande förhållanden tvekan ansetts kunna råda, huruvida änkeunderstöd borde utgå, har riksdagen vid understödsfrågans bedömande tagit i betraktande jämväl den omständigheten, att änkan själv under viss tid utfört arbete för statens räkning. I dylika fall är änkeunderstödet tyd-

ligen i viss grad att betrakta såsom ett slags tjänstepension. Även i fortsättningen torde denna praxis böra följas.

Det synes vara av vikt, att den utredning av förevarande understödsärenden, som föregår Kungl. Maj:ts beslut, lägges på sådant sätt, att tillräcklig belysning erhålles rörande de omständigheter, som, enligt vad i det föregående antytts, ur skilda synpunkter äro av betydelse för understödsfrågornas bedömande.

Frågor om understöd i sådana fall, då en längre tid förflutit efter anställningshavarens frånfalle.

Vad nu sagts om grunderna för understöds beviljande gäller i främsta rummet de fall, då frågan om understöd åt familjen väckes i samband med mannens frånfalle. Man bör också kunna utgå ifrån, att den nu ifrågasatt varande understödsverksamheten till övervägande del skall avse just dylika fall. Emellertid torde man även få räkna med att framställning om understöd understundom kommer att göras först sedan en längre tid förflutit efter mannens död.

För sistberörda fall kan någon fast praxis icke sägas hava utbildat sig under riksdagens behandling av dessa frågor. Någon enstaka gång har riksdagen visserligen tidigare beviljat änkepension utan hänsyn till den omständigheten, att mannens död inträffat långt tillbaka i tiden. Vid 1928 års riksdag kom frågan, såsom förut blivit berört, under diskussion till följd därav, att ett stort antal förslag framfördes, såväl i propositioner som motionsvis, om beviljande av understöd åt änkor efter befattningshavare, som avlidit för lång tid sedan. Bankoutskottet föranlät härav att göra det förut återgivna uttalandet rörande änkepensionering i dylika fall, och i enlighet med bankoutskottets hemställan avtog 1928 års riksdag framställningar om pension, där mannens död inträffat längre tillbaka i tiden än tio år.

Statskontoret förklarade i sin förut omförmälda utredning sig kunna i det väsentliga biträda den tankegång, åt vilken bankoutskottet givit uttryck, men ansåg det dock knappast tillrädligt att vägra pension i alla fall, där tio år eller mera förflutit efter mannens död. Ämbetsverket höll före, att det även i sådana fall, varom nu är fråga, vore synnerligen vanskligt att på förhand binda sig vid viss fixering av förutsättningarna för pensionering; men därest överhuvud taget någon sådan fixering kunde anses lämplig, syntes det vara att föredraga, att villkoret hänföde sig till ankans ålder vid mannens död, förslagsvis minst femtio år, samt längden av mannens anställning i statstjänst, förslagsvis tjugu år. Mot den av statskontoret sålunda framkastade tanken att göra ankans möjlighet till understöd beroende av hennes ålder vid mannens död riktade järnvägsstyrelsen i sitt utlåtande över statskontorets förslag vissa invändningar. Ville man kräva en viss rimlig åldersrelation mellan mannen och hustrun, syntes det järnvägsstyrelsen vara lämpligare att föreskriva såsom villkor för understöd, att hustrun ej vore mer än exempelvis femton år yngre än mannen.

Vid 1929 års riksdag beviljades i ett par fall i enlighet med bankoutskottets tillstyrkan understöd åt änkor efter befattningshavare, vilka för längre tid än tio år sedan avlidit. En annan framställning om änkeunderstöd avtog under åberopande, bland annat, av den avsevärda tid, som förflutit efter mannens död; i detta fall hade emellertid frånfallet inträffat redan år 1901. En regel, som, såvitt de tryckta handlingarna utvisa, av bankoutskottet och riksdagen konsekvent upprätthölls vid 1929 års riksdag, var, att framställningar om pension avvisades, därest änkan kommit i åtnjutande av kommunalt understöd.

Den uppfattning, som statskontoret i denna del utvecklade, synes kunna i

huvudsak läggas till grund för uppbyggande av en fastare praxis på hithörande område. I enlighet härmed torde för framtiden den omständigheten, att en längre tid förflutit efter mannens död, icke i och för sig böra utgöra avgörande hinder för att bevilja änkan understöd. Även om vid mannens frånfalle änkeunderstöd anses ej vara påkallat med hänsyn till ankans levnadsålder och arbetsförmåga, synes detta förhållande icke böra utesluta henne från erhållande av understöd, sedan hon på grund av inträdd ålderdom eller av andra orsaker blivit urståndsatt att försörja sig. Det synes emellertid vara av vikt, att prövningen av dylika frågor lägges så, att man vinner största möjliga säkerhet för att icke understödsverksamheten i dessa fall kommer att innebära, att försörjningen av änkan överflyttas på staten från någon annan, som rätteligen bör bära den. Utredningen i dessa ärenden bör därför innefatta en undersökning rörande familjens ställning vid tiden för mannens död och ankans levnadsförhållanden efter denna tid. Den omständigheten, att änkan tillfälligtvis under någon kortare tid uppburit understöd av kommunen, synes emellertid knappast behöva föranleda, att en framställning om understöd av statsmedel till henne avisas. I övrigt synes det av statskontoret ifrågasatta villkoret beträffande ankans ålder vid mannens död i regel kunna iakttagas. Då, såsom järnvägsstyrelsen anmärkt, tillämpningen av denna regel någon gång kan komma att verka obillig, bör emellertid Kungl. Maj:t kunna i särskilda fall medgiva undantag därifrån.

Nu angivna regler torde dock icke böra erhålla en retroaktiv tillämpning. Av 1928 års bankoutskotts förenämnda uttalande i ämnet synes framgå, att farhågorna för de konsekvenser, en retroaktiv pensionering skulle medföra, varit en kraftigt bidragande orsak till utskottets ställningstagande i de då föreliggande frågorna om understöd åt efterlevande efter befattningshavare, vilka avlidit för en längre tid sedan. I enlighet härmed torde understöd i regel icke böra beredas änkor efter nu för länge sedan avlidna befattningshavare, vilkas frånfalle inträffat vid en tidpunkt, då änkepensionering av statsmedel beträffande ifrågavarande befattningshavargrupper icke förekom i någon mera nämnvärd omfattning. Under inga förhållanden torde i dylika fall understöd av statsmedel böra utgå, därest änkan kommit i åtnjutande av kommunalt understöd.

På sätt förut angivits har understöd till den efterlevande familjen efter anställningshavare, tillhörande de grupper, varom nu är fråga, understundom utgått även i form av uppfostringsbidrag till anställningshavarens minderåriga barn under dessas uppväxttid. Dylika barnuppfostringsbidrag — s. k. barnpensioner — hava emellertid förekommit endast i ett relativt obetydligt antal fall. Det vill också förefalla, som om riksdagen vid utdelande av dylika bidrag icke alltid följt fullt enhetliga grunder. Någon fast praxis kan därför icke sägas hava under riksdagsbehandlingen utbildat sig. Önskvärt torde vara, att för den fortsatta behandlingen av hithörande ärenden mer ensartade grundsatser komma till tillämpning. Med hänsyn bland annat till den ganska begränsade erfarenhet, som i denna del vunnits under den hittillsvarande behandlingen av understödsfrågorna, torde det emellertid vara vanskligt att nu på förhand i detalj fastslå, vilka grunder Kungl. Maj:t skall hava att följa vid utdelande av ifrågavarande bidrag. Här skall därför endast göras ett försök att mera generellt antyda de regler, som böra bliva grundläggande för dessa frågors behandling.

Till en början torde man härvidlag få göra en viss skillnad mellan de

Uppfostringsbidrag till minderåriga barn.

fall, då barnuppfostringsbidrag utdelas såsom tillägg till ett samtidigt beviljat änkeunderstöd och de fall, då barnuppfostringsbidrag utgår utan sammanhang med änkepension.

Det förra fallet, att dylika bidrag utdelats i sammanhang med änkepension, har beträffande den personal, varom nu är fråga, förekommit i mycket ringa utsträckning. Det vill också förefalla, som om tilldelandet av barnuppfostringsbidrag jämte änkeunderstöd allt fortfarande bör höra till undantagen. Förutsättningen bör i så fall vara, att det föreligger mer än vanligt ömmande omständigheter — att den efterlämnade familjen med andra ord av ekonomiska eller andra orsaker befinner sig i ett verkligt nödläge. De barn, för vilka uppfostringsbidrag skulle utgå, böra också befinna sig i tämligen späd ålder. För barn i 14—15-årsåldern eller däröver synas uppfostringsbidrag knappast böra utgå.

Normalbeloppet för barnuppfostringsbidrag torde i nu förevarande fall böra bestämmas till 96 kronor, då det gäller endast ett barn. För två eller flera barn synes bidragets belopp böra fastställas till 60 kronor för varje barn. Visserligen har riksdagen i något enstaka fall bestämt barnuppfostringsbidrag, tillhörande den grupp, varom nu är fråga, till 120 kronor per år, men det synes knappast påkallat att differentiera bidragens storlek mera än nu ifrågasatts.

Vidkommande åter barnuppfostringsbidrag, som utgår utan sammanhang med änkeunderstöd, torde man inom denna grupp få särskilja bidrag, som tilldelas barn, vilka förlorat även modern. I dessa fall synes det årliga understödsbeloppet normalt böra bestämmas till 168 kronor för ett barn och 120 kronor för varje barn, om dessa äro två eller flera. Därest det med hänsyn till barnens ekonomiska ställning finnes påkallat, bör en jämkning nedåt av dessa belopp kunna ske exempelvis till 120, respektive 96 kronor.

Återstående fall av barnpensioner äro sådana, där understöd till en anställningshavares änka befinnes icke böra ifrågakomma men där dock något bidrag till hans efterlämnade barns uppfostran anses böra utgå. Såsom förut blivit antytt, har riksdagen beviljat uppfostringsbidrag åt en avlidne anställningshavares efterlämnade barn i vissa fall, då änkan ansetts icke böra erhålla något understöd, emedan hon visserligen varit medellös eller befunnit sig i knappa ekonomiska omständigheter men dock varit frisk och arbetsför och icke uppnått högre ålder. Enahanda förfarande har ock understundom tillämpats, då ömmande omständigheter talat för understöd till familjen, men mannens tjänstetid varit av så kort varaktighet, att det ansetts av principiella skäl betänkligt att tilldela änkan pension. I dessa hänseenden synes den av riksdagen inledda praxis böra fullföljas.

Vad angår understödets belopp i nu senast avsedda fall, torde dessa lämpligen kunna bestämmas till 120 kronor för ett ensamt barn och 96 kronor för varje barn, då dessa äro två eller flera. Där sådant med hänsyn till den ekonomiska ställningen i boet efter den avlidne finnes motiverat, bör en jämkning nedåt företagas till förslagsvis 96, respektive 72 kronor.

Barnunderstöden torde i samtliga fall böra bestämmas att utgå till och med det kalenderår, varunder barnet uppnår 18 års ålder.

Fastställande
av vissa
maximibelopp
för de av
Kungl. Maj:t
beviljade un-
derstöden.

Såsom förut framhållits, torde Kungl. Maj:ts befogethet att utan riksdagens hörande bevilja understöd av ifrågavarande slag böra begränsas till änkepensioner om högst 444 kronor och barnpensioner om högst 168 kronor. Men härutöver torde det, i enlighet med den tanke statskontoret i fjol framförde, vara ändamålsenligt att fixera ett totalt maximibelopp för de under-

stöd av hithörande slag, som Kungl. Maj:t skulle äga att årligen bevilja. De av riksdagen under åren 1926—1929 beviljade understöden tillhörande de kategorier, beträffande vilka prövningen nu skulle överflyttas till Kungl. Maj:t, hava, såsom framgår av de förut angivna siffrorna, uppgått till följande belopp i jämna tusental: år 1926 15,000 kronor, år 1927 26,000 kronor, år 1928 23,000 kronor och år 1929 26,000 kronor. Med utgångspunkt från dessa siffror torde försiktigheten bjuda att icke bestämma ifrågavarande belopp lägre än till 30,000 kronor.

Understöden böra beviljas att utgå å allmänna indragningsstaten. Liksom hittills varit fallet torde dock understöd till efterlevande efter befattningshavare anställda vid de affärsdrivande verken böra utgå av vederbörande verks medel. Det gäller härvid i första rummet understöd av trafikmedel vid statens järnvägar. Understöd av hithörande slag att utgå av trafikmedel hava under åren 1926—1929 beviljats till i runda tal följande belopp: år 1926 2,600 kronor, år 1927 2,300 kronor, år 1928 7,400 kronor och år 1929 10,300 kronor. Det förefaller lämpligt, att ett visst maximum fixeras även för de nya understöd, som varje år må av Kungl. Maj:t beviljas att utgå av trafikmedel. Detta maximibelopp, som bör inräknas i den förut angivna summan av 30,000 kronor, torde kunna tills vidare bestämmas till 10,000 kronor. Denna begränsning synes kunna av Kungl. Maj:t iakttagas utan att den uttryckligen intages i själva det bemyndigande från riksdagens sida, som förutsättes för den ifrågasatta anordningens genomförande. För de övriga affärsdrivande verken hava understöd icke förekommit i sådan utsträckning, att det synes erforderligt att för vart och ett av dem på förhand fastställa någon motsvarande begränsning.

Enligt statskontorets år 1928 framförda förslag borde dessutom föreskrivas, att under budgetåret utgående pensioner icke finge överstiga visst sammanlagt belopp. Genomför man de övriga begränsningar, som i det föregående föreslagits, synes det knappast erforderligt att lämna någon dylik föreskrift. Med den hastiga avgång, som enligt sakens natur måste äga rum bland understödstagarna, då dessa ju vid tillämpning av de förut angivna riktlinjerna för understödets tilldelande komma att väsentligen utgöras av ålderstigna eller sjukliga personer, kommer det sammanlagda årsbeloppet ändock att hålla sig inom en relativt begränsad ram.

För att bereda riksdagen tillfälle att följa understödsverksamheten bör, på sätt i det förut återgivna anförandet till statsrådsprotokollet över finansärenden den 4 januari 1929 framhölls, till varje års riksdag i statsverkspropositionen eller på annat sätt lämnas uppgift å de under nästföregående år av Kungl. Maj:t beviljade understöden. Med utgångspunkt från denna uppgift kan riksdagen, i den mån så finnes önskvärt, genom bankoutskottet taga närmare del av Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

Överlämnande till riksdagen av årlig redogörelse för beviljade understöd.

I syfte att uppnå en såvitt möjligt rättvis avvägning mellan de olika ansökningarna om understöd böra inkomna framställningar om pension företagas till prövning en gång om året. Detta bör lämpligen ske mot slutet av varje budgetår. I fråga om den tidpunkt, från vilken beviljat understöd utgått, har hittills gällt, att, då fråga om understöd väckts i samband med mannens frånfälle, understöd, som av riksdagen beviljats efter framställning av Kungl. Maj:t, i allmänhet pläгат utgå från och med månaden näst efter den, under vilken mannen avlidit. Understöd, som i enahanda fall beviljats på motionsvis inom riksdagen gjord framställning, hava däremot i regel

Understödens utdelning.

utgått från och med ingången av det kalenderår, varunder framställningen gjorts; detsamma har gällt, då understödsfrågan väckts först vid ett senare tillfälle än i samband med mannens död. Då det icke synes böra komma i fråga att i förevarande avseende ställa understödstagarna i ett sämre läge enligt den nya ordningen än enligt den hittillsvarande, torde understöd, som beviljas på grund av en i samband med mannens död gjord framställning, i allmänhet böra i fortsättningen utgå från och med månaden näst efter den, under vilken mannens frånfälle inträffat. Vad åter andra fall angår, synes såsom regel böra gälla, att understöden utgå först från och med ingången av det därpå följande budgetåret.

Förskott å understöd.

För närvarande tillämpas det förfarandet, att, därest en ansökning om understöd inkommer å sådan tidpunkt, att proposition icke hinner avlätas till pågående riksdag, men behovet av skyndsamt understöd är särskilt trängande, Kungl. Maj:t medger, att förskott å det understöd, om vars beviljande framställning är avsedd att avlätas till riksdagen, må utlämnas till sökanden för att sedan avräknas å det understöd, som kan komma att av riksdagen beviljas. Ehuru ett dylikt förfarande icke väl låter förena sig med den föreslagna anordningen, att samtliga understödsfrågor prövas i ett sammanhang för varje år, torde det dock icke böra vara utslutet, att sådana pensionsförskott även i fortsättningen undantagsvis beviljas, när särskilt starka skäl tala därför.

Den nya ordningens genomförande.

Därest Kungl. Maj:t beslutar framlägga förslag för 1930 års riksdag om den ifrågasatta omläggningen, torde några särskilda framställningar om sådana understöd, vilkas beviljande för framtiden skall ankomma på Kungl. Maj:t, icke böra föreläggas nästa års riksdag. Önskvärt vore vidare, att riksdagen icke upptoge eventuella motioner i dylika frågor till prövning, innan omlägningsförslaget av riksdagen slutbehandlats. Vid bifall till det ifrågavarande förslaget borde även de motionsvis inom riksdagen väckta understödsfrågorna av hithörande art hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning. Den första utdelningen av understöd enligt den nya ordningen skulle då äga rum redan under år 1930. Möjligen skulle det möta svårigheter att medhinna det slutliga avgörandet av de föreliggande understödsärendena före utgången av nu löpande budgetår. Detta behöver givetvis dock icke inverka på den tidpunkt, från vilken pensionerna skulle komma att utgå.

För den föreslagna anordningens genomförande synes i övrigt från riksdagens sida endast krävas, att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som kunna komma att av departementschefen i samband med frågans framläggande för riksdagen angivas, till ett sammanlagt belopp av högst 30,000 kronor om året besluta om understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, att utgå å allmänna indragningsstaten eller beträffande understöd åt efterlevande efter personer, anställda vid de affärsdrivande verken, av de medel, av vilka verkets omkostnader bestridas.»

Utlåtanden över den i finansdepartementet upprättade promemorian.

Över det i promemorian framställda förslaget hava utlåtanden avgivits av arméförvaltningen, marinförvaltningen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret och domänstyrelsen. Flertalet myndigheter hava helt eller i huvudsak anslutit sig till vad i promemorian föreslagits. Av innehållet i utlåtandena må följande återgivas.

Arméförvaltningen har meddelat, att ämbetsverket, som förutsatte, att efterlevande efter indelt eller f. d. indelt manskap icke omfattades av förslaget, icke hade något att erinra mot innehållet i promemorian.

Marinförvaltningen har anfört bland annat följande:

Såsom villkor för understöd skulle enligt förslaget i allmänhet iakttagas, att änkas ålder icke understigit 50 år vid mannens död. Då tillämpningen av denna regel någon gång kunde komma att verka obillig, borde emellertid Kungl. Maj:t kunna »i särskilda fall» medgiva undantag därifrån. Inskränkningen i förevarande hänseende syntes marinförvaltningen allenast böra bestämmas sålunda, att Kungl. Maj:t i regel icke borde bevilja understöd, där änkans ålder vid mannens frånfälle understigit 50 år.

Mot vad i förslaget anföres om uppfostringsbidrag till minderåriga barn hade marinförvaltningen intet annat att erinra än att uppfostringsbidrag måhända borde beviljas icke blott undantagsvis, då barnens moder åtnjöte understöd. Detta torde nämligen i allmänhet knappast täcka änkans egna levnadsomkostnader, så mycket mindre även barnens. Om minderårigt barn till pensionsnjutande moder tillerkändes understöd, syntes detta emellertid böra utgå efter visst förhållande till moderns understöd, såsom exempelvis vore fallet i fråga om änkepension och barntillägg från flottans pensionskassa.

Generalpoststyrelsen har yttrat bland annat:

Då understöd åt efterlevande efter i postverkets tjänst anställda personer i arbetarställning hittills endast i något enstaka undantagsfall förekommit, syntes den ifrågasatta omläggningen i stort sett icke beröra postverket. Enligt generalpoststyrelsens uppfattning borde fortfarande liksom hittills den vid postverket kontraktsanställda personalen (poststationsföreståndare, lantbrevbärare, lådbrevbärare, postförare m. fl.) samt arbetare vid postverkets industriella drift, vilka arbetares anställningsförhållanden i huvudsak vore jämförliga med arbetares inom privat drift, i allmänhet vara undantagna från här avsedd understödsverksamhet.

Telegrafstyrelsen har erinrat därom, att styrelsen i sitt förut omnämnda år 1928 avgivna utlåtande över statskontorets då verkställda utredning såsom sin mening framhållit, att i avbidan på familjepensionsfrågans lösning knappast annat än billighetsskäl och behovsprövning kunde vara normerande, och att styrelsen därför icke hade gjort någon erinran mot statskontorets förslag.

I det nu föreliggande förslaget syntes dock behovsprincipen fått göra sig allt för mycket gällande. Billighetsskäl hade däremot fått träda mera i bakgrunden. Skulle huvudvikten läggas på behovet, bleve följden, att de efterlevande till en sparsam befattningshavare bleve lottlösa, under det att efterlevande till en befattningshavare, som vanskött sin ekonomi, i första hand gynnades. Behovsprincipen, vars rättmätighet härmed icke förnekades, borde dock ej anses som det primära utan borde tillgripas för att åstadkomma nödig begränsning i verksamhetens omfång.

Vad departementschefen anfört vid anmälan av ärendet för 1929 års riksdag gäve styrelsen anledning befara, att en av förhållandena, enligt styrelsens erfarenhet, ofta påkallad snabbhet i avgörandet näppeligen kunde förväntas, om dylika ärenden prövades allenast en gång om året. Styrelsen kunde knappast finna, att likformigheten eller erforderlig överblick över disponibla medel med nödvändighet behövde leda till, att eljest be-

hjärtansvärda framställningar, angående vilkas berättigande ingen tvekan kunde råda, skulle behöva vila kanske inemot ett år, innan det slutliga avgörandet träffades. Styrelsen inskränkte sig emellertid till att i nu ifrågavarande avseende hemställa om möjligast smidiga regler för ärendenas snabba avgörande.

Vidkommande anställningstidens längd innehölle förslaget, att fordran på densamma kunde eftergivnas vid dödsfall på grund av olycksfall i arbete. Då olycksfallsförsäkringslagen för sådan händelse tillerkände änka — oavsett behovet — en livränta, motsvarande en fjärdedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, och det näppeligen syntes vara meningen, att den avsedda understödsverksamheten skulle mediöra en ökning i denna lagstadgade rätt — snarare torde behovet härvid få anses utesluta eller åtminstone minska möjligheten av understöd — syntes denna förutsättning kunna bortfalla.

Järnvägsstyrelsen har förklarat sig sakna anledning frångå den uppfattning i frågan, varåt styrelsen givit uttryck i sitt förut omförmälda utlåtande över statskontorets år 1928 verkställda utredning. Det i promemorian framlagda förslaget syntes styrelsen emellertid icke vara ägnat att ingiva betänkligheter av den styrka, att styrelsen ville motsätta sig dess genomförande, då de av styrelsen tidigare påtalade olägenheterna av ifrågavarande understödsverksamhets omgärdande med reglerande föreskrifter åtminstone i viss mån motvägdes av den lättnad i understödsärendenas handläggning, som ernåddes genom deras föreslagna delvis överflyttande från riksdagen till Kungl. Maj:t, samt de i promemorian såsom lämpliga föreslagna grunderna för ärendenas prövning i huvudsak anslöte sig till vad styrelsen alternativt i sådant avseende föreslagit. Emellertid ansåge sig styrelsen böra fästa uppmärksamheten på att införande på sätt i promemorian föreslagits av maximering av de till Kungl. Maj:ts förfogande för pensioner stående årsbeloppen kunde vid fall av ojämnhet i tillströmningen av pensionssökande föranleda till orättvisor, i det pension skulle kunna komma att av brist på medel vägras personer, som vore därav i lika eller högre grad förtjänta än andra, som erhållit pension på grund av vid tiden för deras ansökan rådande gynnsammare konjunkturen. Med hänsyn härtill syntes, därest dylik maximering ej ansåges kunna undvikas, Kungl. Maj:t åtminstone böra tillförsäkras rätt att disponera ett års eventuella överskott för pensioner ett följande år.

Vattenfallsstyrelsen har anfört bland annat följande:

I promemorian anfördes, bland annat, att från understöd för sina efterlevande borde i allmänhet vara uteslutna sådana anställningshavare, för vilka genom högre löneförmåner särskild kompensation beretts för frånvaron av ordnad familjepensionering, samt att till ifrågavarande kategori av anställningshavare vore att hänföra tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader och vid statens vattenfallsverks byggnadsarbeten. Vattenfallsstyrelsen finge emellertid framhålla, att även vid övriga avdelningar av statens vattenfallsverk funnes befattningshavare, vilka beretts ovannämnda kompensation. Samtliga ifrågavarande befattningshavare vid statens vattenfallsverk sammanfattades under benämningen extra tjänstemän av klass I. och de besutte i huvudsak samma kvalifikationer och erfarenhet, som i allmänhet krävdes av motsvarande eller jämförbara ordinarie tjänstemän. Givetvis kunde likväl, såsom i promemorian anmärkts, fall förekomma, då understöd åt efterlevande till extra tjänstemän av klass I skäligen borde utgå, men syntes dylika ärenden, i likhet

med vad som förutsatts beträffande frågor om understöd åt efterlevande till ordinarie tjänstemän, alltjämt böra underställas riksdagens prövning.

Gentemot den i promemorian uttalade uppfattningen, att tilldelandet av barnuppfostringsbidrag jämte änkeunderstöd borde höra till undantagen, finge vattenfallsstyrelsen framhålla, att det i de fall, då förutsättningar för beviljande av änkeunderstöd ansåges föreligga, i regel funnes lika stora skäl för att även bevilja uppfostringsbidrag till minderåriga barn. Den föreslagna inskränkningen, att uppfostringsbidrag icke skulle beviljas för barn i 14—15-årsåldern eller däröver, ansåge vattenfallsstyrelsen ej heller vara lämplig. Densamma skulle nämligen komma att verka ojämnt, enär beviljat barnuppfostringsbidrag likväl skulle få uppbäras intill dess barnet fyllt 18 år.

Statskontoret har meddelat, att vad i promemorian anförts och föreslagits icke givit statskontoret anledning till erinran.

Föredragande departementschefen har för egen del i ärendet anför *Departements-*
bland annat följande: *chefen.*

»Av vad som förekommit under behandlingen av denna fråga har även jag blivit övertygad om att vissa fördelar stå att vinna genom en omläggning i den riktning, som här blivit ifrågasatt. Jag finner mig därför böra förorda, att förslag nu förelägges riksdagen beträffande det bemyndigande för Kungl. Maj:t, som erfordras för genomförande av en dylik omläggning.

Kungl. Maj:ts befogenhet med avseende å understöds beviljande torde, i enlighet med vad 1929 års riksdag uttalat, böra begränsas till att avse understöd åt efterlevande efter personal i arbetarställning eller med sådan personal i förevarande hänseende närmast jämförliga anställningshavare, varvid, i enlighet med den begränsning, som av riksdagen i avslutning till under senare år tillämpad beräkningsgrund förutsatts, änkepension för normala fall bör utgå med 384 kronor och i särskilda fall med förhöjt belopp 444 kronor för år. I förutnämnda inom finansdepartementet upprättade promemoria har föreslagits, att vissa grupper av understödsärenden, som med hänsyn till understödsbeloppens storlek skulle falla inom den av riksdagen uppdragna gränsen för Kungl. Maj:ts befogenhet, måtte undantagas från den föreslagna anordningen, nämligen frågor om understöd åt efterlevande efter ordinarie befattningshavare och efter personal, anställd hos riksdagen eller riksdagens verk, samt åt efterlevande efter värnpliktiga. Arméförvaltningen har nu i sitt yttrande förklarat sig förutsätta, att efterlevande efter indelt eller i. d. indelt manskap icke omfattades av förslaget. Mot de sålunda angivna inskränkningarna i den understödsverksamhet, som bör ankomma på Kungl. Maj:ts avgörande, har jag icke något att erinra. Jag förutsätter tillika, att understödsverksamheten skall avse allenast anställningshavares änka och barn av äktenskaplig börd, d. v. s. sådana efterlevande, som vid en ordnad familjepensionering bruka åttiojuta pensionsrätt.

Med avseende å de i promemorian föreslagna grunderna för understödets beviljande har telegrafstyrelsen anmärkt, att behovsprincipen fått göra sig allt för mycket gällande, medan de förpliktelser, vilka staten såsom arbetsgivare kunde anses skäligen böra ikläda sig, fått träda mera i bakgrunden. Behovsprincipen, vars rättmätighet icke förnekades, borde dock ej anses som det primära utan borde tillgripas för att, om så bleve nödvändigt, åstadkomma nödig begränsning i verksamhetens omfång.

Därest i detta yttrande får inläggas den innebörden, att understöd av den art, varom här är fråga, bör utgå enbart på den grund att anställningshavaren under en lång tid tjänat staten, och även i sådana fall, då behov av understöd icke påvisats, kan jag icke dela denna mening, vilken även synes strida mot den uppfattning, riksdagen lagt till grund för understödsfrågornas behandling. Jag finner mig för min del böra förorda, att man fasthåller vid den fordran för understöds utgående, att de efterlevande skola befinna sig i behövande omständigheter. Ett eftergivande av denna fordran skulle ju i själva verket innebära, att man för de personalgrupper det här gäller släppte den princip, som hittills upprätthållits i fråga om statstjänarnas familjepensionering, nämligen att kostnaderna för densamma skola åtminstone till väsentlig del bestridas av anställningshavarna själva. Vilken uppfattning man än må hava angående riktigheten eller lämpligheten av denna princip, torde ett uppgivande av densamma i varje fall icke böra ske i förevarande sammanhang.

I anslutning till ett av järnvägsstyrelsen gjort uttalande har i promemorian framhållits, att såsom villkor för tilldelande av understöd bör gälla, att anställningen varit av stadigvarande natur samt att från understöd för sina efterlevande böra vara uteslutna sådana anställningshavare, för vilka genom högre löneförmåner särskild kompensation beretts för frånvaron av ordnad familjepensionering. Den sålunda angivna regeln synes mig böra vinna tillämpning. Härigenom komma i främsta rummet efterlevande till arbetare och tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader ävensom vid statens vattenfallsverks byggnadsarbeten att i allmänhet bliva uteslutna från understöd. Marinförvaltningen har nu påpekat, att detsamma icke bör gälla efterlevande efter fortifikationsarbetare vid marinen, vilka i fråga om tjänstepension pläga likställas med arbetare vid järnvägsbyggnaderna. Mot vad marinförvaltningen härutinnan anfört har jag icke något att erinra.

Vattenfallsstyrelsen har meddelat, att ej blott vid statens vattenfallsverks byggnadsarbeten utan även vid övriga avdelningar av verket funnes befattningshavare, vilka medelst högre löneförmåner erhållit kompensation för att familjepensionering för dem icke funnes ordnad. Det synes mig självfallet, att vad i promemorian anförts beträffande tjänstemän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader och vattenfallsverkets byggnadsarbeten bör gälla även andra grupper av befattningshavare, som i fråga om anställnings- och löneförhållanden äro jämställda med nämnda personal.

För de fall, då framställning om understöd göres först sedan en längre tid förflutit efter mannens död, har i promemorian med utgångspunkt från ett uttalande av statskontoret ifrågasatts, att såsom villkor för understöd borde iakttagas, att änkans ålder vid mannens frånfalle icke understigit femtio år. Då tillämpningen av denna regel någon gång kunde komma att verka obillig, borde emellertid Kungl. Maj:t kunna i särskilda fall medgiva undantag därifrån. Marinförvaltningen har funnit denna formulering för sträng och ansett, att inskränkningen i förevarande hänseende allenast borde bestämmas sålunda, att Kungl. Maj:t i regel icke borde bevilja understöd, där änkans ålder vid mannens död understigit femtio år. Mot detta uttalande, vilket icke synes mig i sak mera avsevärt skilja sig från den uppfattning, som kommit till uttryck i promemorian, har jag icke något att erinra.

I anslutning till ett av telegrafstyrelsen gjort uttalande torde böra fram-

hållas, att understöd icke bör tilldelas efterlevande, vilka komma i åtnjutande av livränta enligt olycksfallsförsäkringslagen.

I fråga om uppfostringsbidrag till anställningshavares efterlämnade minderåriga barn har i promemorian uttalats, att utdelande av dylika bidrag såsom tillägg till ett samtidigt beviljat änkeunderstöd borde, liksom hittills varit fallet, även i fortsättningen höra till undantagen. Två av de hörda myndigheterna, marinförvaltningen och vattenfallsstyrelsen, hava intagit den ståndpunkten, att uppfostringsbidrag borde såsom regel utgå till anställningshavarens minderåriga barn, därest änkan erhöle understöd. För min del måste jag ställa mig betänksam mot en sådan utvidgning av understödsverksamheten, som tillämpandet av en dylik regel skulle innebära. Det torde kunna befaras, att en ej obetydlig ökning av kostnaderna för understödsverksamheten skulle bliva följden därav. Jag finner mig ock böra i detta sammanhang erinra om att det med hänsyn till denna understödsverksamhets karaktär icke kan anses påkallat eller önskvärt att vid densammas reglering i allo följa förebilder från den ordnade familjepensioneringen. Jag anser mig därför böra i denna del ansluta mig till den ståndpunkt, varåt promemorian givit uttryck. Jämväl i förevarande hänseende torde följaktligen en behovsprövning böra komma till stånd och barnuppfostringsbidrag utgå till änka, som själv åtnjuter understöd, allenast där familjens ekonomiska läge gör sådant särskilt påkallat. Tillräckliga skäl synas mig icke heller föreligga för att, såsom marinförvaltningen tänkt sig, låta uppfostringsbidragen i dessa fall utgå med vissa procent å änkeunderstödet.

Enligt det i promemorian framställda förslaget skulle barnuppfostringsbidragen bestämmas att utgå till och med det kalenderår, varunder barnet uppnår 18 års ålder, men nya bidrag borde i regel icke tilldelas barn i 14—15-årsåldern eller däröver. Denna inskränkning har vattenfallsstyrelsen ansett icke vara lämplig. Den sålunda framställda anmärkningen synes mig äga ett visst berättigande. Där förutsättningar för beviljande av barnunderstöd eljest visat sig vara för handen, synas mig följaktligen dylika understöd i regel böra utgå utan nyssberörda inskränkning.

I övriga delar hava från de hörda myndigheternas sida icke framkommit några erinringar mot vad i promemorian yttrats beträffande grunderna för understödets utdelande. Jag finner mig också kunna ansluta mig till de synpunkter, som i dessa avseenden i promemorian framförts.

Kungl. Maj:ts befogenhet att utdela understöd skulle enligt förslaget begränsas till ett sammanlagt årligt belopp av 30,000 kronor. Häremot har jag icke något att erinra. I enlighet med vad i promemorian föreslagits synes även den begränsningen böra iakttagas, att understöd att utgå av trafikmedel vid statens järnvägar icke utdelas till högre sammanlagt årsbelopp än 10,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen har ansett, att den sålunda föreslagna maximeringen kunde vid fall av ojämnhet i tillströmningen av pensionssökande föranleda till orättvisor, i det pension skulle kunna komma att av brist på medel vägras personer, som vore därav i lika eller högre grad förtjänta än andra, som erhållit pension på grund av vid tiden för deras ansökan rådande gynnsammare konjunkurer. Med hänsyn härtill syntes, därest dylik maximering ej ansåges kunna undvikas, Kungl. Maj:ts åtminstone böra tillförsäkras rätt att disponera ett års eventuella överskott för pensioner ett följande år. Enligt min tanke föreligger knappast något behov av en dylik anordning. En pensionsansökning, som, ehuru förtjänt av

bifall, allenast med hänsyn till det ifrågavarande maximibeloppet måste lämnas utan åtgärd, kan ju ett följande år upptagas till förnyad prövning. Skulle det maximibelopp, som nu fixeras, visa sig vara för snävt tilltaget för att möjliggöra understödsverksamhetens bedrivande i skäligen omfattning, läser Kungl. Maj:t icke underlåta att hos riksdagen göra framställning om beloppets höjande.

Den föreslagna anordningen, att uppgift å beviljade understöd lämnas varje års riksdag, synes mig ändamålsenlig.

I syfte att uppnå en såvitt möjligt rättvis avvägning mellan de olika ansökningarna om understöd har i promemorian föreslagits, att utdelningen av understöd skulle äga rum en gång om året. Mot denna anordning har telegrafstyrelsen invänt, att den snabbhet i avgörandet, som av förhållandena ofta påkallades, knappast kunde förväntas, därest dylika ärenden prövades allenast en gång om året. Jag finner visserligen den av telegrafstyrelsen framförda synpunkten beaktansvärd. Jag vill emellertid erinra, att även det nu tillämpade förfarandet innebär en till en kortare tid av året sammanförd handläggning av dessa ärenden. Och jag anser det nyss angivna syftemålet med den samfällda prövningen så betydelsefullt, att jag icke är beredd att i denna del förordna avvikelser från den i promemorian föreslagna ordningen. För övrigt må anmärkas, att möjlighet föreligger för Kungl. Maj:t att, där i undantagsfall särskilda skäl finnas föreligga, bevilja förskott å understöd.»

*Motion
II: 240.*

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet till behandling förehått en i anledning av detsamma inom andra kammaren väckt motion nr 240, vari fru *Nordgren* jämte tre av kammarens övriga ledamöter — med instämmande i viss del av motionens yrkande av ytterligare en kammarens ledamot — hemställt,

»att riksdagen måtte besluta *avslå* Kungl. Maj:ts hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsverkspropositionen angivna riktlinjerna, till ett sammanlagt belopp av högst 30,000 kronor om året besluta om understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst att utgå ur allmänna indragningsstaten eller beträffande understöd åt efterlevande efter personer, anställda vid de affärsdrivande verken, av de medel, av vilka verkets omkostnader bestridas, eller, om detta icke kan bifallas,

att riksdagen måtte besluta, att det anslag, som fastställes för ändamålet, måtte upptagas som *förslagsanslag*.»

Till stöd för yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts framställning har i motionen anförts, bland annat, att en lösning av vissa pensionsfrågor, jämväl familjepensionsfrågor, för icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst vore synnerligen önskvärd men att det syntes varken nödvändigt eller gagnande att, innan en sådan lösning kommit till stånd, företaga en omläggning av ifrågavarande understödsverksamhet.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet.

Såsom den lämnade redogörelsen utvisar, uttalade sig utskottet redan föregående år i princip för en sådan omläggning, varigenom den hittills

av riksdagen utövade understödsverksamheten på förevarande område skulle i viss omfattning överlåtas till Kungl. Maj:t. Utskottets åsikt härutinnan biträdades även av riksdagen. Vid det förnyade övervägande, som utskottet nu med ledning av föreliggande ytterligare utredning ägnat frågan, har utskottet kommit till den uppfattningen, att en dylik omläggning är ägnad att i vissa hänseenden innebära sådana betydande fördelar, att densamma bör komma till stånd. Utskottet kan således icke biträda motionärernas förslag, i vad det innefattar yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts framställning. Såsom motionärerna antytt, skulle visserligen efter genomförande av en på avgifter grundad ordnad tjänste- och familjepensionering för icke-ordinarie personal i statstjänst behovet av en understödsverksamhet av här förevarande art så småningom försvinna. Men även om en dylik ordnad pensionering komme till stånd inom en nära framtid, skulle säkerligen en tämligen omfattande särskild understödsverksamhet under en avsevärd övergångsperiod bliva nödvändig beträffande efterlevande till sådan i tjänst varande eller redan pensionerad personal, som ej kunde tillerkännas familjepensionsrätt.

Beträffande riktlinjerna för den understödsverksamhet, som skulle handhavas av Kungl. Maj:t, har utskottet kunnat i allt väsentligt biträda vad föredragande departementschefen i huvudsaklig anslutning till den inom finansdepartementet upprättade promemorian i ämnet föreslagit.

I fråga om *avgränsningen av Kungl. Maj:ts befogenhet* i förevarande hänseende har utskottet sålunda intet att erinra mot vad departementschefen ifrågasatt. På sätt i promemorian framhållits, lär det icke vara lämpligt att begränsa denna befogenhet till vissa särskilt angivna personalgrupper, utan det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, inom de angivna huvudgränserna, efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall avgöra, huruvida en viss grupp av befattningshavare bör ingå bland den kategori av statsanställda, vilkas efterlevande kunna komma i åtnjutande av understöd i här avsedd ordning.

Ej heller i fråga om *grunderna för understöds utdelande* har utskottet funnit anledning till erinran i huvudsak mot det föreliggande förslaget, vilket väsentligen anknyter till den praxis, som under senare år utbildat sig inom riksdagen vid förevarande understödsärendens behandling. I likhet med departementschefen — och med understrykande av de synpunkter departementschefen på denna punkt anfört — har utskottet ansett sig icke kunna förorda att man, såsom telegrafstyrelsen synes hava ifrågasatt, frångår det hittills såsom villkor för understöd upprätthållna kravet, att vederbörande efterlevande skola befinna sig i behövande omständigheter.

I fråga om uppfostringsbidrag åt minderåriga barn har, såsom i promemorian framhållits, någon mera fast praxis ännu icke utvecklats, och det lär därför vara vanskligt att på förhand fastslå vissa regler att

av Kungl. Maj:t tillämpas. Mot de i promemorian försöksvis antydda grunderna för beredandet av dylika bidrag finner utskottet icke anledning till anmärkning. I likhet med departementschefen måste utskottet ställa sig betänksamt mot att, såsom vissa myndigheter ifrågasatt, uppfostringsbidrag till minderåriga barn såsom regel skulle beviljas i de fall, då understöd utgår till änka.

Enligt förslaget skulle Kungl. Maj:ts befogenhet att utdela understöd begränsas till *visst maximibelopp per år*, nämligen tillhopa 30,000 kronor, varvid tillika förutsatts att understöd av trafikmedel icke skulle utdelas till högre sammanlagt årsbelopp än 10,000 kronor. I avseende härå har järnvägsstyrelsen anfört, att en dylik begränsning vid ojämhet i tillströmningen av pensionsansökningar kunde föranleda till orättvisor. Liknande synpunkter hava gjorts gällande av motionärerna, som i anslutning härtill ifrågasatt, att det för ändamålet avsedda beloppet skulle upptagas såsom förslagsanslag. För egen del har utskottet funnit vad som anförts mot ett fixerande av visst maximibelopp vara värt beaktande. Enligt utskottets mening synes det icke lämpligt att i fall, där sådana omständigheter äro för handen vilka enligt hittills tillämpad praxis och i överensstämmelse med de nu föreslagna grunderna böra föranleda till understöd, förvägra eller för längre tid uppskjuta beviljandet av understöd av brist på till Kungl. Maj:ts förfogande ställda medel. Med hänsyn härtill och då en exakt förhandsberäkning av medelsbehovet torde vara svår att verkställa, har utskottet i anslutning till motionärernas alternativt gjorda yrkande funnit sig böra förorda, att det belopp, som för ändamålet ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, betecknas såsom allenast förslagsvis beräknat. I anslutning härtill torde även den begränsning till 10,000 kronor årligen, som enligt förslaget borde av Kungl. Maj:t iakttagas beträffande understöd av trafikmedel, böra betraktas såsom endast förslagsvis angiven.

Enligt vad departementschefen föreslagit skulle *prövning av understödsansökningar* ske endast en gång om året. Utan att förbise de skäl, som legat till grund för detta förslag, har utskottet dock i likhet med telegrafstyrelsen funnit önskvärt, att utdelning av understöd må äga rum något oftare. För att i möjligaste mån tillgodose det behov av snabbhet i avgörandet, som i förevarande frågor ofta torde föreligga, synes det utskottet påkallat, att prövning av understödsansökningar äger rum två eller — därest så finnes kunna ske utan åsidosättande av erforderlig likformighet och överblick över ärendena — flera gånger årligen. Härigenom skulle givetvis även behovet av förskott å understöd minskas eller helt försvinna.

På sätt i ärendet föreslagits, torde till varje års riksdag böra lämnas uppgift å de av Kungl. Maj:t under nästföregående år beviljade understöden.

Vad i övrigt ifrågasatts med avseende å Kungl. Maj:ts handhavande

av förevarande understödsverksamhet föranleder icke erinran eller särskilt uttalande från utskottets sida.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och den i ämnet väckta motionen II: 240, må bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna riktlinjer, till ett sammanlagt belopp av förslagsvis 30,000 kronor om året besluta om understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, att utgå å allmänna indragningsstaten eller beträffande understöd åt efterlevande efter personer, anställda vid de affärsdrivande verken, av de medel, av vilka verkets omkostnader bestridas.

Stockholm den 25 februari 1930.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. E. Svensson*, *Gustafsson* i Stensholm, *Pettersson* i Olovs-
torp*, *Lindley*, *Lindgren*, *Johansson* i Friggeråker*, *Abrahamsson* och *Berling*;

från andra kammaren: herrar *Winkler*, *Bäcklund**, *Wikström**, *Lovén**, *Ryberg**, *Carlsson*
i Solberga, *Olson* i Torsby och *Andersson* i Falkenberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Bäcklund* och *Lovén*, vilka yrkat avslag å såväl Kungl. Maj:ts förevarande framställning som utskottets i ämnet gjorda hemställan.